



JAARVERSLAG 2016

Voorwoord

2016 was op de eerste plaats het jaar waarin de Belgische Mededingingsautoriteit voor het eerst rekruteringen kon opstarten. De selecties vonden plaats in december en wij verwachten 13 nieuwe collega's waarvan de eersten al begin februari 2017 starten. Maar het was natuurlijk ook een jaar van acties en beslissingen op een brede waaier van domeinen.

Er waren opnieuw twee transactiebeslissingen van het Auditoraat. Eén in de sector van de industriële batterijen, en één betreffende boottochten op de Maas. Deze laatste transactie betrof kmo's. In een open economie die in belangrijke mate door kmo's wordt gemaakt, kan de mededinging alleen het verhoopte positieve effect hebben voor consumenten en ondernemingen indien alle spelers de spelregels kennen en respecteren. Het is daarom voor de Belgische Mededingingsautoriteit erg belangrijk dat ook kleinere ondernemingen beseffen dat de harde kern van het mededingingsrecht ook op hen van toepassing is. En in een sepotbeslissing betreffende Immoweb aanvaardde het Auditoraat een eerste maal verbintenissen waarbij Immoweb zich eenzijdig er toe verbond om meest begunstigde-klant-clausules in overeenkomsten met leveranciers van software op te zeggen.

2016 was voor het Auditoraat een bijzonder druk jaar. Uit het cijferoverzicht blijkt dat én het aantal concentratiedossiers die een diepergaand onderzoek vergen hoog blijft, én de instroom van potentiële inbreukzaken toeneemt. Wij kunnen nu al zien dat die trend zich doorzet in 2017. Dit maakt de eerder vermelde versterking van het team absoluut noodzakelijk om zaken binnen een redelijke termijn te kunnen afwickelen.

Meer niet-vereenvoudigde concentratieprocedures betekenen relatief meer concentratieprocedures voor het Mededingingscollege. Het College nam voor een eerste keer een beslissing in tweede fase en opende een nieuwe tweede fase procedure. De meest opvallende beslissing was de goedkeuring onder voorwaarden van de overname van Delhaize door Ahold, een dossier dat door de Europese Commissie naar België werd verwezen. Het College legde ook voor de derde maal een boete op betreffende een concentratie. Ditmaal betrof het een niet nakomen van een eerder opgelegde verbintenis.

Het College besliste in twee eerder bijzondere zaken géén voorlopige maatregelen op te leggen. De eerste zaak betrof een voetbalploeg aan wie een licentie voor de divisie 1A en 1B geweigerd werd wegens onvoldoende financiële garanties. In deze zaak diende het College zich onder andere *prima facie* uit te spreken over aspecten van de verhouding tussen het mededingingsrecht en arbitrage. De tweede zaak betrof de mate waarin beroep kan worden gedaan op de artikelen IV.2 WER en 102 VWEU betreffende een concentratie die niet aangemeld diende te worden.

Het *advocacy* beleid van de Belgische Mededingingsautoriteit betrof vooral de drie in 2015 gelanceerde projecten: informatie over de in maart 2016 aangenomen nieuwe richtsnoeren betreffende clementie, de bijstand aan aanbestedende overheden in de strijd tegen *bid rigging*, en een betere informatie van kmo's. Wij konden inzake openbare aanbestedingen samen zitten met

overheden op alle beleidsniveaus: gemeenten en regio's zowel als de federale overheid en coördinatie of overleg organen. En de Belgische Mededingingsautoriteit publiceerde een specifiek op kmo's gerichte compliance brochure die al met vertegenwoordigers van een groot aantal federaties werd besproken. Naast deze op een breder publiek gerichte oefeningen, gaf de Belgische Mededingingsautoriteit ook op hun verzoek advies aan de Ministers van Economie en Justitie en aan de Kamercommissie voor het bedrijfsleven.

Ook Europees was 2016 voor de Belgische Mededingingsautoriteit een belangrijk jaar. De Belgische Mededingingsautoriteit was gastheer voor de jaarvergadering van de ECA (organisatie van Europese mededingingsautoriteiten). En wij waren opnieuw zeer actief in het kader van de ECN waar de Belgische Mededingingsautoriteit met zijn voorzitter voor het eerst samen met de Directeur generaal van DGComp covoorzitter was van een ad-hoc werkgroep van hoofden van ECN mededingingsautoriteiten.

Weer moet ik dit jaarverslag besluiten met de opmerking dat langdurige periodes van onzekerheid over hun statuut en onderbezetting wegen op een team. Toch werd veel bereikt. Ik wil daarom in naam van het Directiecomité alle medewerkers van de Belgische Mededingingsautoriteit bijzonder danken voor hun inzet in 2016.

Jacques Steenbergen

Voorzitter

Inhoud

I. De BMA	5
I.1 De structuur van de BMA	5
I.2 Werkstromen	6
I.3 Prioriteiten	6
II. Enkele kerncijfers	7
III. De formele dossiers betreffende de handhaving van de artikelen IV.1 en 2 WER en 101 en 102 VWEU	9
III.1 Korte bespreking van beslissingen van het Mededingingscollege	9
III.1.1 Enkele cijfers	9
III.1.2 Voorlopige maatregelen.....	10
III.2 Korte bespreking van beslissingen van het Auditoraat.....	12
III.2.1 Enkele cijfers over onderzoeken.....	12
III.2.2 Enkele cijfers over beslissingen.....	12
III.2.3 Korte bespreking van beslissingen	13
IV. Het concentratietoezicht	16
IV.1 Enkele cijfers	16
IV.2 Korte bespreking	17
V. Het contentieux waarin de Autoriteit betrokken is	22
V.1 Enkele cijfers	22
V.2 Beknopte bespreking.....	22
VI. Formele adviezen.....	23
VII. Het Europese netwerk (ECN) en de internationale samenwerking.....	26
VIII. Het informele mededingingsbeleid en “advocacy”	27
VIII.1 Informele tussenkomsten	27
VIII.2 Samenwerking met regulatoren en de FOD Economie	28
VIII.3 Het beantwoorden van diverse vragen die aan de Autoriteit worden gesteld en haar betrokkenheid in onderzoeken en procedures (andere dan beroepen tegen eigen beslissingen)	29
VIII.4 Diverse andere advocacy initiatieven	29
VIII.4.1 Nieuwe clementierichtsnoeren.....	29
VIII.4.2 Bid rigging en overheidsopdrachten	30
VIII.4.3 Gids over compliance programma’s voor kmo’s.....	30
IX. Regelgeving	31
X. De economische effecten van het Belgische mededingingsbeleid	32
X.1 Inleiding	32
X.2 Methode	33
X.3 Resultaten (in miljoen euros).....	35
Bijlage: Het prioriteitenbeleid van de Belgische Mededingingsautoriteit voor 2017	36
1. Inleiding	36
2. Het bepalen van de prioriteiten.....	37
3. Strategische prioriteiten en prioritaire sectoren voor 2017.....	38
Publicaties 2016.....	40

I. De BMA

I.1 De structuur van de BMA

De Belgische Mededingingsautoriteit (BMA) startte haar werking als autonome dienst met rechtspersoonlijkheid op 6 september 2013.

De BMA wordt bestuurd door een Directiecomité. Het Directiecomité staat onder meer in voor het day-to-day management van de instelling, het bepalen van de beleidsprioriteiten en het vaststellen van richtsnoeren met betrekking tot de toepassing van de mededingingsregels.

Het bestaat uit de voorzitter, Prof. em. Dr. Jacques Steenbergen, de auditeur-generaal, Mevrouw Véronique Thirion, de directeur economische studies, Dr. Alexis Walckiers, en de directeur juridische studies, de Heer Joachim Marchandise.

De BMA bestaat in essentie uit een onderzoeksorgaan (Auditoraat) en uit een beslissingsorgaan (Mededingingscollege).

De voorzitter van de BMA zit het Mededingingscollege voor.

Het Mededingingscollege bestaat voor elke zaak uit de voorzitter en uit twee assessoren die op alfabetische wijze binnen de relevante taalgroep worden aangeduid.

De assessoren zijn volgens taalrol:

David Szafran, assessor ondervoorzitter (FR),

Caroline Cauffman, Wouter Devroe, Frank Naert, Gerben Pauwels, René Smits, Peggy Valcke, Freddy Van den Spiegel, Yves van Gerven, Carmen Verdonck, Chris Verleye (NL),

Pierre Battard, Laurent De Muyter, Alexandre de Streel, Martin Favart, Charles Gheur, Olivier Gutt, Christian Huveneers, Nicolas Petit, Elisabeth van Hecke-de Ghellinck (FR).

Het Auditoraat staat onder de leiding van de auditeur-generaal.

Voor elk geopend onderzoeksdossier wordt een team samengesteld dat bestaat uit personeelsleden van het Auditoraat onder leiding van een auditeur die de dagelijkse leiding heeft van het onderzoek. In 2016 heeft de auditeur-generaal 11 verschillende personen met die verantwoordelijkheid belast.

Het personeel van het Auditoraat verricht ook op verzoek van de auditeur-generaal onderzoek naar aanleiding van informatie en de analyse van informele klachten om potentiële onderzoeksdossiers te identificeren.

I.2 Werkstromen

De BMA heeft naast zijn bijdrage tot het Europese en internationale mededingingsbeleid drie grote werkstromen:

- inbreuken tegen het Belgische en/of EU mededingingsrecht,
- het concentratietoezicht en
- het informele en *advocacy* beleid.

In dit jaarverslag brengen wij verslag uit over:

- i. de formele dossiers betreffende de handhaving van de mededingingsregels¹: het verbod van mededingingsbeperkende afspraken of onderling afgestemde feitelijke gedragingen en het verbod van misbruik van machtspositie,
- ii. het toezicht op concentraties die een 'Belgische' dimensie hebben,
- iii. het contentieux waarbij de BMA betrokken is,
- iv. formele adviezen aan de Minister en regulatoren,
- v. de Belgische inbreng in de Europese en internationale netwerken van mededingingsautoriteiten, en de bijstand aan de Belgische vertegenwoordiging in andere organisaties waar over mededingingsbeleid gehandeld wordt,
- vi. het bijdragen tot een betere kennis en naleving van de mededingingsregels door het informele mededingings- en het *advocacy* beleid,
- vii. de medewerking van de BMA aan regelgeving.

I.3 Prioriteiten

Jaarlijks bepaalt het Directiecomité van de BMA haar beleidsprioriteiten, die zij meedeelt aan de Minister en in een nota publiek maakt. Deze in de wet voorziene prioriteitennota voor 2017 vindt U als bijlage bij dit jaarverslag.

¹ Boek IV van het WER en de artikelen 101 en 102 van het VWEU.

II. Enkele kerncijfers

	België 2016	België 2015	EU 2015 ²	NL 2015 ³	F 2015 ⁴
Middelen					
<i>Personeel</i> ⁵	37	38	752	176 ⁶	174
<i>Personeelsleden beschikbaar voor onderzoeken</i> ⁷	26	28			89
<i>Budget of uitgaven (in mio EUR)</i> ⁸	ong. 8,3	ong. 8,4	97,7	±14,6	19,8
Restrictieve praktijken					
<i>Onderzoeken</i>	14	9			99/162 ⁹
<i>Huiszoeken</i>	5 ¹⁰	(¹¹)	4	4	6 ¹²
<i>Clementieverzoeken</i>	9	8	32		7
<i>Beslissingen inzake art. 101</i>	0/2/6 ¹³	-/1/17 ¹⁴	5	5	4
<i>Beslissingen inzake misbruik van machtsposities</i>	0	2/1/43 ¹⁵	52		4
<i>Beslissingen inzake voorlopige maatregelen</i>	2	3			0
<i>Beslissingen met boete</i>	2	2	5	5	9
<i>Bedrag boetes (in mio EUR)</i>	3,9	174,8	364,5	15,2	1 252,3

² Bron: GCR Rating enforcement 2016.

³ Bron: GCR Rating enforcement 2016.

⁴ Tenzij anders vermeld: Rapport annuel 2015.

⁵ Headcount incl. Directiecomité.

⁶ Het aantal medewerkers ingezet voor mededinging, het totaal voor de ACM was in 2015 546.

⁷ Dit begrip betreft vanaf 2013 Headcount Auditoraat. Het Auditoraat kan beroep doen op de ondersteuning van de directeur en adjunct directeur economische studies en de directeur juridische studies.

⁸ Op jaarbasis waarbij de waarde van de diensten in natura geleverd door de FOD Economie door de Regering geraamd werden op een waarde van ong. 1,8 miljoen euro.

⁹ Nieuwe zaken/lopende zaken (stock).

¹⁰ Waarvan 2 op verzoek van de ACM.

¹¹ Assistentie van de Europese Commissie in 2 zaken.

¹² Bron: GCR Rating enforcement 2016.

¹³ Geen beslissing van het Mededingingscollege, 2 transacties van het Auditoraat tot vaststellen van een inbreuk en 6 sepotbeslissingen van het Auditoraat (inclusief 4 immuniteitsbeslissingen).

¹⁴ Geen beslissing van het Mededingingscollege, 1 transactie van het Auditoraat tot vaststellen van een inbreuk en 17 sepotbeslissingen van het Auditoraat.

¹⁵ 2 beslissingen van het Mededingingscollege op beroep tegen een sepotbeslissing, 1 transactie van het Auditoraat tot vaststellen van een inbreuk, en 43 sepotbeslissingen van het Auditoraat.

	België 2016	België 2015	EU 2015	NL 2015	F 2015
Concentraties					
<i>Aanmeldingen</i>	26	32 ¹⁶	337	75	218
<i>Beslissingen met voorwaarden</i>	3	2	20	1	6
<i>Beslissingen met boete</i>	0	2			
<i>Beslissingen niet naleving verbintenissen</i>	1				
<i>Bedrag boetes (in k EUR)</i>	63	55			
Impact van de beslissingen (Restrictieve praktijken en concentraties)					
<i>Geraamde impact van beslissingen (in mio EUR)¹⁷</i>	311,2	221,5			
Amicus brieven					
<i>Belgische rechters</i>	0	0			
<i>Buitenlandse rechters</i>	0	0			
Arresten					
<i>Hof van Beroep Brussel</i>	4	8			
<i>Hof van Cassatie / Grondwettelijk Hof</i>	0	2			

¹⁶ Inclusief een herziening van verbintenissen

¹⁷ Voor België cijfers OESO conservatief – 3-jaarlijks gemiddelde: zie onder tabel XI.3.

III. De formele dossiers betreffende de handhaving van de artikelen IV.1 en 2 WER en 101 en 102 VWEU

III.1 Korte bespreking van beslissingen van het Mededingingscollege

III.1.1 Enkele cijfers

	Aantal		Commentaar 2016
	2016	2015	
Beslissingen			
<i>Totaal aantal</i>	2	5	
<i>Aantal colleges</i>	6	4	Andere colleges zijn al samengesteld na clementieverzoeken
Beslissingen ten gronde			
<i>Beslissingen die vaststellen dat er geen grond is om tussen te komen (art. IV.47 WER)</i>	0	0	
<i>Beslissingen die geen kartel of misbruik van machtspositie vaststellen (art. IV.48, 2° WER)</i>	0	0	
<i>Beslissingen die een kartel of misbruik van machtspositie vaststellen (art. IV.48, 1° WER)</i>	0	0	
<i>Beslissingen met toezeggingen (art.IV.49, § 1 WER)</i>	0	0	
<i>Beslissingen met een volledige vrijstelling van boete voor rechtspersonen (art. IV.46, § 1 WER)</i>	0	0	
<i>Beslissingen met een gedeeltelijke vrijstelling van boete voor rechtspersonen (art.IV.46, § 1 WER)</i>	0	0	
<i>Beslissingen met een immuniteit van vervolging voor natuurlijke personen (art. IV.46, § 2 WER)</i>	0	0	
<i>Beslissingen met sancties (geldboeten en dwangsommen) (art. IV. 70 e.v. WER)</i>	0	0	
- <i>Beslissingen met een boete voor rechtspersonen</i>	0	0	
- <i>Beslissingen met boete voor natuurlijke personen</i>	0	0	
- <i>Beslissingen met dwangsom</i>	0	0	
<i>Sepotbeslissingen betreffende artikel 101, § 3 VWEU (art. IV.50 WER)</i>	0	0	
- <i>Beslissingen in zaken die werden ingeleid na de oprichting van de BMA</i>	0	0	
- <i>Beslissingen in zaken die werden ingeleid voor de oprichting van de BMA</i>	0	0	
Beslissingen betreffende voorlopige maatregelen (totaal aantal) (Boek IV)	2	3	
<i>Beslissingen waarin voorlopige maatregelen geweigerd werden (art.IV.64, § 6 WER)</i>	2	0	
<i>Beslissingen met voorlopige maatregelen (art.IV.64, § 6 WER)</i>	0	3	

Beslissingen betreffende voorlopige maatregelen (totaal aantal) (Boek V)	0	0	
<i>Beslissingen waarin voorlopige maatregelen werden geweigerd (art. V.4, § 4 WER)</i>	0	0	
<i>Beslissingen met voorlopige maatregelen (art. IV.64, § 6 WER)</i>	0	0	
Beslissingen op beroep tegen een sepotbeslissing van het Auditoraat (art. IV.42, § 3 WER)	0	2	
Duur van procedures (in maanden en dagen)			
<i>Inbreukzaken voor het College</i>	/	/	
<i>Voorlopige maatregelen</i>	1 m 18 d	1 m 19 d	De wet voorziet afhankelijk van eventuele verlengingen een maximum termijn van 2 maanden tot 2 maanden en 2 weken.
<i>Beroep tegen sepotbeslissingen van het Auditoraat</i>	/	3 m 7 d	De wet voorziet geen termijnen.
Betwistingen van vertrouwelijkheid van stukken (art. IV. 41, § 8 WER)	0	0	

III.1.2 Voorlopige maatregelen

III.1.2.a Royal White Star Bruxelles / Koninklijke Belgische Voetbalbond

Het Mededingingscollege heeft op 14 juli 2016 een verzoek om voorlopige maatregelen van de vzw Royal White Star Bruxelles (White Star) tegen de vzw Koninklijke Belgische Voetbalbond (KBVB) en de vzw Belgisch Arbitragehof voor de Sport (BAS) afgewezen dat de integratie beoogde van White Star in de divisie 1A van de KBVB¹⁸.

De Licentiecommissie van de KBVB weigerde White Star een licentie voor de divisies 1A en 1B in het seizoen 2016-2017 omdat zij oordeelde dat White Star niet voldeed aan de algemene voorwaarden van het reglement van de KBVB. Na een nieuwe weigering in beroep door het BAS, dit keer op grond van het feit dat White Star niet voldeed aan de financiële voorwaarden die willen waarborgen dat een club de competitie kan uitspelen zonder onderbrekingen die het gevolg zouden zijn van financiële moeilijkheden (voorwaarde van continuïteit), diende White Star een klacht en een verzoek om voorlopige maatregelen in bij de BMA.

Na nog onderzocht te hebben of de redenen voor een weigering van een licentie voor de divisie 1A ook een weigering voor de divisie 1B konden verantwoorden, heeft het College geoordeeld dat er *prima facie* onvoldoende aanwijzingen waren dat de weigeringen in strijd zouden zijn met het mededingingsrecht om voorlopige maatregelen te verantwoorden.

In deze beslissing heeft het College ook *prima facie* aanwijzingen gegeven over de mededingingsrechtelijke positie van arbitragecolleges en hun leden.

¹⁸ [Décision n°ABC-2016-V/M-22](#)

III.1.2.b Alken-Maes / AB InBev

Het Mededingingscollege heeft op 21 november 2016 het verzoek om voorlopige maatregelen van Brouwerijen Alken-Maes NV afgewezen waarin verzocht werd om een schorsen van de overname van Brouwerij Bosteels door Anheuser-Busch InBev NV¹⁹.

Alken-Maes argumenteerde dat, ook al diende deze overname niet aangemeld te worden omdat de omzet van Bosteels in België aanzienlijk lager was dan de in dit geval relevante drempel van 40 miljoen euro, de overname beschouwd moet worden als een misbruik van machtspositie door AB InBev en getoetst dient te worden aan de artikelen IV.2 WER en 102 VWEU. Met name het verwerven van het merk Karmeliet zou de machtspositie van AB InBev aanzienlijk versterken.

Het Mededingingscollege heeft geoordeeld dat overnames waarop de Wetgever het concentratietoezicht niet van toepassing heeft verklaard, *prima facie* alleen aan de bepalingen over misbruik van machtspositie kunnen worden getoetst wanneer er sprake is van mededingingsbeperkingen die onderscheiden kunnen worden van het loutere effect van de concentratie.

Het College oordeelde dat indien uitgegaan wordt van de tot nu toe gebruikelijke marktdefinities de overname van Bosteels resulteert in een toename van het marktaandeel van AB InBev met minder dan 1,5 %. Op het kleinste segment zou Bosteels met het merk Karmeliet een marktaandeel hebben van ongeveer 6,5 %; maar op dat segment zou er geen concentratie-effect zijn omdat AB InBev op het zo omschreven segment ook volgens verzoekster voor de overname niet aanwezig was. Het College oordeelde dat, ook indien zij onderscheiden zouden kunnen worden van het loutere effect van de concentratie, er onvoldoende aanwijzingen waren betreffende de door Alken-Maes aangevoerde specifieke gevolgen. Het College heeft hier aan toegevoegd dat indien later zou blijken dat AB InBev ertoe zou aanzetten om met Karmeliet concurrerende bieren te weren uit horecazaken die AB InBev bieren schenken, dit op dat ogenblik in het licht van de regels betreffende restrictieve praktijken kan worden onderzocht.

¹⁹ [Beslissing nr. BMA-2016-V/M-36](#)

III.2 Korte bespreking van beslissingen van het Auditoraat

III.2.1 Enkele cijfers over onderzoeken

Onderzoeken door het Auditoraat	2016	2015
Open onderzoeken	14	9
<i>Art. 101</i>	12	4
<i>Misbruik van machtspositie</i>	1	4
<i>Andere</i>	1	1
<i>Gevat door een klacht of een specifiek verzoek (art. IV.41, § 1, 1° tem 5° WER)</i>	5	4
<i>Ambtshalve onderzoeken (art. IV.41, § 1, 2° en 5° WER)</i>	9	5
Verzoeken om voorlopige maatregelen (art. IV.64, § 2 WER)	2	3
Clementieverzoeken en verzoeken om immuniteit voor natuurlijke personen (art. IV.46, § 1 en 2 WER)	9	8
Zaken waarin een huiszoeking is verricht	3	0
Ontwerpen van beslissing neergelegd bij het Mededingingscollege	0	0

III.2.2 Enkele cijfers over beslissingen

	Aantal		Verwijzingen
	2016	2015	
Beslissingen (totaal aantal)	8	62	
Beslissingen die een procedure afsluiten als gevolg van een transactie (art. IV.57, al. 1 WER)	2	2	Industriële batterijen, Cruisen
Seponeringsbeslissingen (art. IV.42, §2 WER)	6	60	BIV, Immoweb
<i>Wegens onontvankelijkheid of ongegrondheid van de klacht</i>	2	4	
<i>Wegens verjaring van de klacht</i>		54	
<i>Wegens het prioriteitenbeleid en de beschikbare middelen</i>		2	
<i>Immunititeit van vervolging</i>	4		
Beslissingen in verband met vertrouwelijkheid (art. IV.41, § 7, al. 2 WER)	20	12	

III.2.3 Korte bespreking van beslissingen

III.2.3.a Transactiebeslissingen

Transactiebeslissing in de sector van industriële batterijen

Het Auditoraat heeft 6 ondernemingen actief in België (Battery Supplies, Celectric, Emrol, Enersys, Exide Technologies en Hoppecke) gesanctioneerd die tussen 2004 en 2014 de prijsconcurrentie beperkten door een gezamenlijk overeengekomen loodtoeslag toe te passen op de verkoopprijzen van motive power batterijen aan hun klanten in België en legde boetes op ten bedrage van 3.857.000 euro²⁰.

Lood is één van de belangrijkste componenten en kostenfactor van industriële batterijen, waaronder de motive power batterijen. Eind 2003 is de loodprijs op korte termijn enorm gestegen. Deze plotse prijsstijging heeft ervoor gezorgd dat de betrokken ondernemingen (met uitzondering van Emrol) multilaterale vergaderingen met elkaar belegden om deze situatie met elkaar te bespreken. Deze gesprekken mondden uit in afspraken met betrekking tot een gezamenlijke loodtoeslag, toe te passen op de verkoopprijzen van motive power batterijen aan hun klanten in België. Concreet is de loodtoeslag het bedrag dat wordt berekend bovenop de nettoprijs van een motive power batterij, teneinde de verkoopprijs ervan aan te passen aan de evolutie van de loodprijs.

De bovenvermelde ondernemingen organiseerden in de periode 2004 – tot 2011 (Emrol vanaf eind 2009) driemaandelijks vergaderingen met als doel de toe te passen loodtoeslag af te spreken. Deze vergaderingen vonden plaats in cafés, op hotel, of in de kantoren van een van de partijen. Nadien werd de toe te passen loodtoeslag voor het komende kwartaal enkel uitgewisseld via e-mails.

Transactiebeslissing in de riviercruisesector

Het Auditoraat heeft 2 ondernemingen gesanctioneerd die hebben deelgenomen aan een verdeling van de markt voor reguliere cruisediensten op de Hoge Maas en op het bevaarbare deel van de Lesse en legde hen een boete op ten bedrage van 64.100 euro²¹.

De betrokken vennootschappen zijn Compagnie des Bateaux de Dinant, Dinant Croisières, Dinant Evasion (deze drie vennootschappen maken deel uit van dezelfde onderneming), Les Bateaux Mouches Belgique en Les Sarcelles (deze twee vennootschappen maken deel uit van dezelfde onderneming). De twee ondernemingen hebben met succes twee opeenvolgende overeenkomsten gesloten met als voorwerp het verdelen van de markt voor de diensten van reguliere cruises op de Hoge Maas en op het bevaarbare deel van de Lesse, tussen 1983 en 2014. Deze marktverdeling werd bereikt door het bundelen en delen van de productiemiddelen en inkomsten, alsmede door het gezamenlijk nemen van strategische beslissingen inclusief prijsstelling of het toewijzen van exclusief gebruik van bepaalde rivierpanden.

²⁰ [Beslissing nr.BMA-2016-I/O-04-AUD](#)

²¹ [Décision n°ABC-2016-I/O-15-AUD](#)

III.2.3.b Sepotbeslissingen

BIV

De BMA beëindigde haar onderzoek opgestart begin 2015 tegen het Beroepsinstituut voor Vastgoedmakelaars (BIV)²², waarvan lidmaatschap voor elke vastgoedmakelaar verplicht is.

Uit informatie waarover de BMA beschikte, bleek dat het onder vastgoedmakelaars nog steeds courante praktijk zou zijn een commissieloon van 3 % van de verkoopprijs van een onroerend goed te hanteren. Vastgoedmakelaars zouden hiertoe aangezet worden door het BIV, in weerwil van een eerdere veroordeling van het BIV in 2010 door de Raad voor de Mededinging wegens het opstellen en verspreiden van aanbevolen minimumbarema's (met betrekking tot de diensten van vastgoedmakelaars voor de periode van 1996 tot en met 26 februari 2004).

Daarnaast zou het BIV haar leden via tuchtrechtelijke procedures een bepaalde gedragslijn opleggen die vernieuwende praktijken zou verhinderen of moeilijker maken.

In het kader van dit onderzoek werden meer dan 8.000 bij het BIV aangesloten vastgoedmakelaars (dit zijn nagenoeg alle leden) aangeschreven met het verzoek een online bevraging in te vullen.

Hierbij werd enerzijds gevraagd naar de tarieven en de tariefstructuur van het vastgoedkantoor en anderzijds geïnformeerd naar mogelijke tuchtprocedures van het BIV.

Er werd een zeer hoge en representatieve responsgraad bereikt van net geen 50 %, wat toelaat betrouwbare conclusies uit de resultaten te trekken.

Voor wat betreft de gehanteerde tarieven, heeft het onderzoek niet uitgewezen dat het BIV zich nog schuldig zou maken aan het opstellen en verspreiden van aanbevolen minimumbarema's. De sector van de vastgoedmakelaars blijft echter gekenmerkt door een beperkte differentiatie wat betreft de gehanteerde tarieven, waarbij een commissieloon van 3 % van de verkoopwaarde nog steeds het referentiepunt vormt voor de grote meerderheid van vastgoedmakelaars. Dit wordt duidelijk aan de hand van de gehanteerde tariefstructuren:

- Ruim een derde van de vastgoedmakelaars geeft in de bevraging aan een vast tarief te hanteren, ongeacht de geleverde inspanningen, de verkoopwaarde van het onroerend goed, het type onroerend goed, de locatie, enzovoort. Daarenboven hanteert binnen deze groep 80 % van de makelaars nog steeds het tarief van 3 % van de verkoopwaarde.
- Ruim de helft van de bevraagde vastgoedmakelaars maakt gebruik van een tariefvork. Bij 55 % van de gehanteerde vorken bedraagt het verschil tussen het minimum tarief en maximum tarief 1 %, bij 80 % bedraagt het verschil 2 %. Bij 70 % van deze makelaars is 3 % een grenswaarde (minimum of maximum) van de vork die gehanteerd wordt. Bij slechts 6 % van de makelaars ligt de 3 % niet binnen de toegepaste vork. Deze cijfers tonen aan dat ook binnen de groep van makelaars die aangeeft te diversifiëren, de gehanteerde tariefstructuur slechts beperkt afwijkt van het vroegere 'standaard'-commissieloon van 3 %. Bovendien heeft de BMA geen zicht op de mate waarin deze makelaars ook in werkelijkheid diversifiëren, en op basis van welke parameters.

²² [Beslissing BMA-2016-I/O-21-AUD](#)

- Slechts 10 % van de bevroegde makelaars geeft aan een andere tariefstructuur toe te passen, waaronder onder meer een vaste makelaarskost, een kost gerelateerd aan de geleverde inspanningen of een combinatie van een vaste kost en een percentage van de verkoopprijs.

De BMA wenst dan ook meer diversiteit te zien in de tariefstructuur van vastgoedmakelaars zoals verwacht kan worden in een gezonde concurrentiële marktomgeving, en zal de sector op de voet blijven volgen.

Voor wat betreft de tuchtprocedures, kon op grond van de tuchtbeslissingen niet besloten worden dat het BIV een bepaalde gedragslijn zou opleggen aan vastgoedmakelaars inzake de verkoop van onroerende goederen. Deze conclusie werd bovendien bevestigd door de resultaten van de online bevraging.

Immoweb

Op 30 januari 2015 opende de auditeur-generaal een ambtshalve onderzoek tegen Immoweb, het bedrijf achter de website www.immoweb.be, de populairste vastgoedsite in België. Het onderzoek had betrekking op zogenaamde Most Favoured Nation-clausules (verder “MFN-clausules”; ook gekend onder de naam “Most Favoured Customer”-clausules) in overeenkomsten tussen Immoweb en ontwikkelaars van software voor vastgoedkantoren.

De betrokken ontwikkelaars ontwikkelen software voor vastgoedkantoren die deze laatsten toelaat het vastgoed dat ze in portefeuille hebben automatisch en onmiddellijk op vastgoedsites te plaatsen. Immoweb betaalt deze ontwikkelaars een bedrag per vastgoedzoekertje dat met behulp van hun software wordt getransfereerd naar haar website.

Ten gevolge van de MFN-clausules in de overeenkomsten tussen Immoweb en de software-ontwikkelaars, dienen deze laatsten, in geval ze een contract sluiten met een concurrent van Immoweb, dezelfde voorwaarden aan te bieden aan Immoweb, indien deze voorwaarden financieel voordeliger zijn. In haar preliminaire analyse heeft het Auditoraat geoordeeld dat deze MFN-clausules de concurrenten van Immoweb in de praktijk verhinderen een lagere vergoeding te onderhandelen met de software-ontwikkelaars voor de zoekertjes die naar hun website worden getransfereerd. In dat geval zouden deze software-ontwikkelaars immers inkomsten mislopen, gezien de vastgoedkantoren hun zoekertjes voornamelijk op Immoweb willen gepubliceerd zien. Volgens het Auditoraat beperken bovenvermelde MFN-clausules dan ook de mededinging door de kosten voor concurrenten van Immoweb te verhogen.

Na geïnformeerd te zijn over de preliminaire analyse van het Auditoraat, heeft Immoweb besloten verbintenissen aan te bieden om op die manier een eind te maken aan het onderzoek. Immoweb verbindt er zich onder meer toe op unilaterale wijze een eind te maken aan deze MFN-clausules. Bovendien zal Immoweb gedurende een periode van 5 jaar geen MFN-clausules opnemen in toekomstige contracten met software-ontwikkelaars.

Gelet op de aangeboden verbintenissen, heeft het Auditoraat beslist het onderzoek stop te zetten²³. Het Auditoraat neemt bijgevolg geen standpunt in met betrekking tot de vraag of Immoweb al dan niet de mededingingsregels geschonden heeft door bovenvermelde clausules op te nemen in contracten met software-ontwikkelaars.

²³ [Décision n°ABC-2016-I/O-31](#)

IV. Het concentratietoezicht

IV.1 Enkele cijfers

	Aantal		Verwijzingen 2016
	2016	2015	
Concentraties ingediend met vereenvoudigde procedure (art. IV.63 WER)	21	24	Zie website
<i>Toelaatbaar verklaarde concentraties door stilzwijgende goedkeuring (art. IV.63, § 6 WER)</i>	0	0	
<i>Concentraties die terugkeren naar de normale procedure (art. IV.63, § 5, al.3 WER)</i>	0	0	
Concentraties aangemeld in de normale procedure (art. IV.58 WER)	5	6	Ahold/Delhaize Bpost/AMP Cheyns/Cebeo McKesson / Belmedis / Espafarmed / Cophana / Alphar Partners en Sofiadis Shanks/Vangansewinkel
Concentraties in eerste fase	5	6	
<i>Toelaatbaar verklaarde concentraties zonder voorwaarden noch verplichtingen (art. IV.61, § 2, 2° WER)</i>	2	3	Cheyns/Cebeo Medialaan/Mobile Vikings
<i>Toelaatbaar verklaarde concentraties met voorwaarden en verplichtingen (art. IV.61, § 2, 1° WER)</i>	2	2	Ahold/Delhaize Bpost/AMP
<i>Stilzwijgend toelaatbaar verklaarde concentraties (art. IV.61, § 2, al 3 WER)</i>	0	0	
<i>Concentraties in tweede fase (art. IV.61, § 2, 3° WER)</i>	1	1	McKesson / Belmedis / Espafarmed / Cophana / Alphar Partners en Sofiadis
Concentraties in tweede fase	1	0	Kinopolis Group/Utopolis (Utopia)
<i>Toelaatbaar verklaarde concentraties zonder voorwaarden noch verplichtingen (art. IV.62, § 6, al. 2 WER)</i>	0		
<i>Toelaatbaar verklaarde concentraties met voorwaarden en verplichtingen (art. IV.62, § 6, al. 2 WER)</i>	1		Kinopolis Group/Utopolis (Utopia)
<i>Stilzwijgend toelaatbaar verklaarde concentraties (art. IV.62, § 6, al. 2 WER)</i>	0		
<i>Niet-toelaatbaar verklaarde concentratie (art. IV.62, § 7 WER)</i>	0		

IV.2 Korte bespreking

Medialaan/Mobile Vikings

Het Mededingingscollege heeft op 28 januari 2016 de overname goedgekeurd van VikingCo NV (“Mobile Vikings”), VikingCo International NV en het klantenbestand van Jim Mobile door Medialaan NV²⁴. Deze concentratie kaderde in de bij de Europese Commissie aangemelde overname van Base door Liberty Global (meerderheidsaandeelhouder van Telenet) en was afhankelijk van een goedkeuring door de Europese Commissie van de overname van Base.

De overname van het JIM Mobile klantenbestand en Mobile Vikings door Medialaan vindt meer bepaald haar oorsprong in de verbintenissen van Liberty Global tijdens het tweede fase-onderzoek door de Europese Commissie. De verbintenissen omvatten (i) de verkoop aan Medialaan van het JIM Mobile klantenbestand en alle aandelen van BASE in VikingCo NV en (ii) het afsluiten van een MVNO-overeenkomst²⁵ tussen Telenet/BASE en Medialaan.

De voornaamste mededingingsrechtelijke bezwaren die werden onderzocht door het Auditoraat betroffen de mogelijke afscherming van de advertentiemarkten door Medialaan en het mogelijk misbruik van commercieel gevoelige informatie door Medialaan in het kader van de advertentieactiviteiten.

Dienaangaande oordeelde het Mededingingscollege enerzijds dat er geen risico is op afscherming van de advertentiemarkten door Medialaan omdat alle mobiele operatoren met Medialaan overeenkomsten hebben die contractueel toegang tot advertentieruimte op door Medialaan gecontroleerde media garanderen. Anderzijds stelde het Mededingingscollege dat de nu reeds door Medialaan gehanteerde interne en contractueel afdwingbare procedures op voldoende wijze garanderen dat de aanlevering van commercieel gevoelige informatie voor advertentiecampagnes op door Medialaan gecontroleerde radio en televisiekanalen, geen onoorbaar concurrentieel voordeel kan opleveren aan Medialaan.

De concentratie werd dan ook toelaatbaar verklaard zonder voorwaarden.

Ahold/Delhaize

Op 15 maart 2016, heeft het Mededingingscollege de fusie goedgekeurd van Delhaize Groep NV en Koninklijke Ahold NV onder voorwaarde van de door de partijen aangeboden verbintenissen²⁶.

In Europa is de impact van deze fusie het grootst in België daar de nieuwe entiteit na de fusie 880 vestigingen zal tellen in België, waarvan 38 onder het merk Ahold. Dit verklaart waarom de Europese Commissie kon instemmen met het verzoek van de aanmeldende partijen om deze concentratie naar de BMA te verwijzen.

Deze beslissing van het Mededingingscollege is om meerdere redenen interessant, in het bijzonder de tweedimensionale benadering van deze concentratie.

²⁴ [Beslissing nr. BMA-2016-C/C-03](#)

²⁵ Mobile Virtual Network Operators hebben, in tegenstelling tot MNO's (Mobile Network Operators, zijnde operatoren met een eigen netwerk zoals Proximus, Orange en Telenet/BASE), geen eigen spectrum en niet de volledige netwerkinfrastructuur die nodig is om mobiele telefoniediensten aan te bieden. Vandaar sluiten zij overeenkomsten met MNO's om, gebruik makend van hun netwerk, mobiele telefoniediensten aan te kunnen bieden aan de consument.

²⁶ [Beslissing nr. BMA-2016-C/C-10](#)

Wanneer de markt wordt bekeken vanuit de aanbodzijde zijn er elementen die wijzen op een nationale dimensie: de belangrijkste spelers hebben een nationale dekking, hanteren een nationaal prijs- en/of promotiebeleid, hebben een nationale aankoopstrategie en organiseren geregeld nationale reclame campagnes.

Vanuit vraagzijde daarentegen is de geografische dimensie van de markt lokaal en moet worden uitgegaan van de verzorgingsgebieden van de betrokken winkels.

Het Mededingingscollege stelt dat bij de beoordeling van deze concentratie rekening kan worden gehouden met de impact op de nationale markt, maar dat dit niet bepalend kan zijn voor de eindbeoordeling nu de nationale markt geen betrokken markt is (het gezamenlijke marktaandeel van de fusie entiteit bedraagt minder dan 25 % op nationaal niveau).

Volgens het Mededingingscollege dient onder lokale markt te worden verstaan het verzorgingsgebied rond elke winkel, gebaseerd op het gebied waarin die winkel 80 % van zijn omzet haalt (berekend aan de hand van klantenkaart gegevens). Deze 80 %-omzet isochronen komen gemiddeld overeen met een rijafstand van < 10 minuten, zowel voor Ahold als voor Delhaize winkels. Nadat voor elke winkel het verzorgingsgebied is bepaald, dient voor elk van de aanwezige supermarkketens de marktpositie te worden bepaald. Het Mededingingscollege heeft in de beslissing bevestigd dat hiervoor de 'verkoopsvloeroppervlakte' als *proxy* voor omzet van concurrenten kan worden gehanteerd. Op dezelfde manier kan ook voor 'pijplijnvestigingen' een marktaandeel worden berekend.

Tot slot stelt het Mededingingscollege dat voor die verzorgingsgebieden waar de partijen na de transactie een marktaandeel halen van meer dan 40 % en het marktaandeel van de na de transactie tweede grootste marktspeler slechts ongeveer de helft of minder bedraagt dan dat van de partijen, er ernstige twijfels bestaan over de toelaatbaarheid van de concentratie.

Voor die verzorgingsgebieden hebben de aanmeldende partijen aangeboden winkels te desinvesteren om op die manier de mededinging in die gebieden te herstellen.

Deze verbintenissen betreffen acht Ahold, vijf Delhaize franchise winkels en een aantal nog niet geopende winkels. Zij moeten worden overgedragen aan een koper die beschikt over de financiële middelen, bewezen expertise en nodige prikkels om die winkels te behouden als een levensvatbare en actieve concurrent van de fusieonderneming en andere concurrenten.

Het Mededingingscollege preciseert dat een verbintenis tot desinvesteren niet betekent dat een winkel gesloten moet worden. Een verbintenis beoogt juist het omgekeerde. De door het Mededingingscollege aanvaarde verbintenissen moeten beletten dat de mededinging op de betrokken lokale markten significant wordt beperkt omdat winkels zouden worden gesloten, of omdat er op een markt vooral winkels over zouden blijven van eenzelfde groep.

Kinopolis/Utopolis

Op 12 oktober 2015 heeft Kinopolis de BMA gevat met een verzoek tot instemming met de overname van de 4 bioscoopcomplexen Utopolis van de groep Utopia in Vlaanderen.

De concentratie werd aangemeld op basis van de vierde voorwaarde zoals opgelegd door de Raad voor de Mededinging in beslissing nr. 97-C/C-25 van 17 november 1997 betreffende de oprichting van de Kinopolis Group en deels ingeperkt door het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 11 maart 2010. Deze voorwaarde stelt dat "De groep die uit de concentratie ontstaat, zal geen nieuw één-of-meer-

zalencomplex oprichten of overnemen zonder de voorafgaande instemming van de Raad voor de Mededinging.”

In haar beslissing van 30 november 2015 heeft het Mededingingscollege gesteld dat de hoge marktaandeelen van de aanmeldende partij pre en post transactie zowel op de nationale als op de lokale markten voldoende grond vormden voor ernstige twijfel met betrekking tot de toelaatbaarheid van deze overname en besliste bijgevolg om de procedure van bijkomend onderzoek in te zetten.

Naar aanleiding van dit bijkomend onderzoek, heeft Kinopolis structurele- en gedragsverbintenissen aangeboden die werden onderworpen aan een markttest door het Auditoraat.

Op 25 maart 2016 heeft het Mededingingscollege de overname door Kinopolis van twee van de vier Utopolis bioscoopcomplexen (Turnhout en Lommel) goedgekeurd, onder voorwaarde van de door Kinopolis aangeboden finale structurele- en gedragsverbintenissen²⁷. De structurele verbintenissen betroffen het afstoten door de aanmeldende partijen van de bioscoopcomplexen in Mechelen en in Aarschot.

Op 30 september 2016 heeft Kinopolis de vier Belgische Utopolis-bioscopen in Aarschot, Lommel, Mechelen en Turnhout verkocht aan de Franse groep UGC.

Bpost/AMP

Het Mededingingscollege heeft op 8 november 2016 onder voorwaarden de overname goedgekeurd van AMP NV en LS Distribution Benelux NV (AMP) door bpost NV (bpost)²⁸. Bpost is de historische postoperator in België. Haar kernactiviteiten zijn het ophalen, sorteren, transporteren en afleveren van brieven en pakketten. Verder is ook de concessie voor de geadresseerde distributie van kranten en tijdschriften door de Belgische Staat aan bpost toegekend.

AMP is voornamelijk actief in de logistieke organisatie van de verdeling van kranten en tijdschriften naar verkooppunten voor de losse verkoop. Verder is AMP ook actief in de kleinhandel van consumentengoederen, als leverancier van kleine pakketten en in de abonnementenbeheerdiensten.

Tijdens het onderzoek naar de toelaatbaarheid van deze concentratie werd de impact van de concentratie op elk van deze activiteiten onderzocht.

In haar beslissing oordeelt het Mededingingscollege dat de concentratie zorgt voor een versterking van de machtspositie van bpost op de markt voor de bedeling van geadresseerde kranten en tijdschriften in België. AMP dient volgens het Mededingingscollege als een potentiële concurrent te worden beschouwd voor de concessie voor de geadresseerde distributie van kranten en tijdschriften die door de Belgische Staat is toegekend aan bpost. Daarnaast dient AMP voor haar diensten in het kader van de winkelabonnements als een rechtstreekse concurrent van bpost te worden beschouwd.

Het Mededingingscollege oordeelt verder dat de transactie ook zorgt voor een versterking van de machtspositie van AMP op de markt voor de logistieke organisatie van de verdeling en ophaling van persartikelen voor losse verkoop naar verkooppunten in België. Het Mededingingscollege baseert zich hiervoor onder meer op de substitueerbaarheid van en de concurrentie tussen de beide distributievormen.

²⁷ [Beslissing nr. BMA-2016-I/O-12](#)

²⁸ [Beslissing nr. BMA-2016-C/C-32](#)

Betreffende de markt voor binnenlandse leveringen van kleine pakketten laat het Mededingingscollege in het midden of deze verder dient te worden opgesplitst in afzonderlijke markten voor B2X (business to business en business to consumer), C2X (consumer to consumer en consumer to business) en de levering via PUDO-punten (pick-up, drop off). Het College is van oordeel dat voor het beoordelen van de gevolgen van de concentratie in de beide hypothesen gekeken moet worden naar de impact van de concentratie op deze segmenten. Uit het onderzoek is gebleken dat de volledige of partiële marktafscherming van het eigen PUDO-netwerk en de eigen PUDO-punten voor concurrerende pakketoperatoren, het belangrijkste mededingingsbezwaar vormt.

Hetzelfde mededingingsbezwaar werd vastgesteld op de markt van de postactiviteiten/postdiensten. Enkel bpost en TBC hebben een licentie als postoperator. Bpost zou post transactie haar persverkooppunten een exclusiviteit kunnen opleggen waardoor deze verhinderd worden om als postpunt voor de enige concurrent (TBC) te fungeren. Dit zou nefast kunnen zijn voor de ontwikkeling van deze recent geliberaliseerde markt.

Tot slot zou op de markt van de abonnementenbeheersdiensten een bundeling met de logistieke dienstverlening losse verkoop en bedeling dagbladen en magazines via abonnementen door bpost, concurrerende operatoren op deze markt kunnen uitsluiten. Ditzelfde kan bpost ook bekomen door een volledige of partiële marktafscherming van de abonnementenbedeling voor concurrerende aanbieders van abonnementenbeheersdiensten.

Met het oog op het bekomen van een goedkeuringsbeslissing, heeft bpost 10 gedragsverbintenissen voorgesteld die de vastgestelde mededingingsbezwaren moeten remediëren.

Het Mededingingscollege heeft geoordeeld op basis van deze gedragsverbintenissen de concentratie te kunnen toelaten. Op de uitvoering van deze gedragsverbintenissen zal worden toegezien door een Monitoring Trustee die jaarlijks zal rapporteren aan de BMA.

Cheyns/Cebeo

Het Mededingingscollege heeft op 14 december 2016 de overname goedgekeurd van de Group Cheyns NV en van Cheyns NV door Cebeo NV²⁹.

Cebeo en Cheyns zijn groothandelaars-verdelers van elektrisch materiaal bij professionele klanten (installateurs, gebruikers en wederverkopers). Deze ondernemingen kopen in bij fabrikanten en verdelen het elektrisch materiaal aan professionals: technisch materiaal voor de installatie, kabels, domotica, verlichting, HVAC (verwarming, ventilatie en koeling).

Cebeo en Cheyns zijn vooral actief in België, waar ze respectievelijk 34 en 10 verkooppunten hebben, terwijl de belangrijkste concurrent Rexel er 34 heeft.

De concentratie werd onderzocht betreffende de upstreammarkten (aankopen bij de fabrikanten) voor kabels en technische installatie uitrusting en de downstreammarkt (verkopen van distributeurs) van de groothandel in elektrisch materiaal.

Tijdens het onderzoek van het Auditoraat werd bijzondere aandacht besteed aan de downstreammarkt van de groothandel in elektrisch materiaal, meer bepaald ten aanzien van de substitueerbaarheid van de

²⁹ [Décision n°ABC-C/C-38](#)

verkopen van de groothandelaars-verdelers generalisten en van de gespecialiseerde groothandelaars-verdelers, en ten aanzien van de directe verkoop van de fabrikanten en de online verkoop. Bij het bepalen van de marktmacht van Cebeo na de fusie werden er meer dan 500 installateurs van elektrisch materiaal, een dertigtal groothandelaar-verdelers (generalisten en specialisten) en een vijftiental fabrikanten ondervraagd.

Het College heeft geoordeeld dat de concentratie de mededinging niet significant beperkt op de verschillende upstream- en downstreammarkten.

V. Het contentieux waarin de Autoriteit betrokken is

V.1 Enkele cijfers

Voor het Hof van Beroep en het Hof van Cassatie in de zaken van de BMA en van de voormalige Raad voor de Mededinging:

2016	Aantal	Referentie
Beroepen ingesteld in 2016	1	Alken-Maes / BMA (afwijzing verzoek om voorlopige maatregelen): 2016/MR/2
Arresten van het Hof van Beroep	4	Bpost / BMA: 2013/MR/2: eindarrest van 16 november 2016 Telenet / BMA (« Cyclocross »): 2015/MR/2 en 2016/MR/1 : eindarrest van 7 september 2016 CBR ea / BMA (“Cement”): 2013/MR/11 à 15: eindarrest van 30 juni 2016 FEI / BMA: 2015/MR/1: eindarrest van 28 april 2016
Overige hangende beroepen	0	
Cassatievoorzieningen	1	CBR ea / BMA (“Cement”): 2013/MR/11 à 15

V.2 Beknopte bespreking

In 2016 bleef het aantal beroepen tegen beslissingen van de BMA beperkt tot één. Het ging om een beroep tegen een beslissing tot afwijzing van een verzoek om voorlopige maatregelen.

In de twee beroepen tegen voorlopige maatregelen opgelegd door het Mededingingscollege in 2015 (zaak 2015/MR/1 (FEI / BMA) en zaak 2015/MR/2 en 2016/MR/1 (Telenet / BMA (“Cyclocross”))) heeft het Hof de beroepen ontvankelijk doch ongegrond verklaard.

Daarnaast velde het Hof een eindarrest met betrekking tot de “Cement” zaak, waarin de voormalige Raad voor de Mededinging in augustus 2013 boetes ten belope van in totaal 14,7 miljoen euro had opgelegd. In tegenstelling tot de Raad voor de Mededinging oordeelde het Hof dat er *in casu* geen sprake was van een schending van de mededingingsregels. Bijgevolg vernietigde het Hof de bestreden beslissing. De BMA heeft cassatieberoep aangetekend tegen dit arrest.

Tenslotte velde het Hof een eindarrest in de zaak betreffende posttarieven van bpost waarin de voormalige Raad voor de Mededinging bpost veroordeelde tot een boete van 37,4 miljoen euro wegens misbruik van machtspositie. Het Hof stelde vast dat de feiten die aan de grondslag lagen van de bestreden beslissing in wezen gelijk waren aan feiten die reeds door het BIPT werden gesanctioneerd. Het Hof herinnerde er verder aan dat het de beslissing van het BIPT terzake eerder in 2016 vernietigd heeft. Bijgevolg concludeerde het Hof dat, in het licht van het ‘non bis in idem’-beginsel, de bestreden beslissing van de Raad voor de Mededinging vernietigd diende te worden omdat dezelfde feiten reeds het voorwerp waren van een rechterlijke beslissing met kracht van gewijsde.

Ook tegen dit arrest heeft de BMA (in 2017) cassatieberoep aangetekend.

VI. Formele adviezen

Havenarbeid

Op 18 februari 2016 heeft het Directiecomité een advies aan de Minister van Economische Zaken gegeven met betrekking tot een wijziging van de regelgeving op havenarbeid. De nieuwe tekst probeerde tegemoet te komen aan de bezwaren die de Europese Commissie reeds een aantal jaren had op de huidige wetgeving met betrekking tot de havenarbeid (Major wet van 8 juni 1972).

De aanpassingen van de nieuwe regelgeving zijn vooral gericht op de erkenning van echte havenarbeid, het 'loskoppelen' van de erkenning en het behoren tot de pool van erkende havenarbeiders. Onder de oude regeling kan alleen beroep gedaan worden op arbeiders van de pool. Wat betreft het rekruteren uit de pool, kan elke havenonderneming een bedrijfs-cao sluiten, die onder andere betrekking kan hebben op de inspanningen rond opleiding, initiatieven betreffende een veilige werkomgeving en begeleiding. Een collectieve arbeidsovereenkomst zal de minimumvoorwaarden bepalen inzake de arbeidsvoorwaarden die gelden voor alle havenarbeiders (ongeacht of zij al dan niet tot de pool behoren). Bovendien zijn alle werkgevers verplicht om eenzelfde solidariteitsbijdrage op het brutoloon van alle havenarbeiders aan het sociaal fonds van de sector te betalen.

Het Directiecomité bevestigde dat collectieve arbeidsovereenkomsten in principe buiten het toepassingsgebied van de artikelen 101(1) VWEU en IV.1(1) WER vallen. Collectieve arbeidsovereenkomsten hoeven daarbij niet noodzakelijk de vorm te krijgen van een CAO in de zin van de wet van 5 december 1968. Arbeidsovereenkomsten tussen één onderneming en haar werknemers, met inbegrip van bedrijfs-cao's tussen een onderneming en de vertegenwoordigers van de werknemers, vallen evenmin binnen het toepassingsgebied van het kartelverbod in de artikelen 101(1) VWEU en IV.1 WER. Bundels van gelijkaardige overeenkomsten tussen ondernemingen en de vertegenwoordigers van hun werknemers waarin de concurrentie tussen werkgevers betreffende een erg belangrijke productiefactor wordt uitgesloten of beperkt, of die samen tot effect hebben dat de werking van de interne markt ernstig wordt belemmerd, kunnen beschouwd worden als een vorm van onderling afgestemde feitelijke gedraging die wel getoetst moet worden aan de artikelen 101 VWEU en IV.1 WER.

Dit laatste punt kan worden vermeden als de afspraken worden gesloten in het kader van een collectief overleg met de sociale partners en als ze alleen betrekking hebben op de sociale aspecten, zoals arbeidsomstandigheden.

Rechtsbijstand verzekering

Het Directiecomité heeft op 9 maart 2016 geantwoord op een adviesaanvraag van de minister van Justitie betreffende een wijziging van het koninklijk besluit van 15 januari 2007 tot vaststelling van de voorwaarden waaraan een verzekeringsovereenkomst rechtsbijstand moet voldoen om te worden vrijgesteld van de jaarlijkse taks op de verzekeringsverrichtingen bedoeld in artikel 173 van het Wetboek diverse rechten en taksen. Per prestatie zou het koninklijk besluit bepalen welk bedrag minimaal ten laste moet worden genomen door de verzekeraars opdat de klant zou kunnen genieten van het fiscaal voordeel in de personenbelasting. Dit minimum bedrag zou ofwel de vorm aannemen van een forfaitaire vergoeding ofwel van een maximale vergoeding (waarbij de advocaat betaald wordt op voorlegging van een factuur).

De BMA antwoordde dat het bepalen van de voorwaarden om van een fiscale vrijstelling te genieten, zeker wanneer dit gebeurt door de overheid om redenen van algemeen belang, een maatregel is die buiten het toepassingsgebied blijft van de Europese en Belgische mededingingsregels in de artikelen 101-102

VWEU en IV.1-2 WER. Dit geldt zowel voor het toekennen van een fiscaal voordeel in de personenbelasting als voor een vrijstelling van de jaarlijkse taks op de verzekeringsverrichtingen, en ook voor beide opties (forfaitaire of maximale vergoeding).

Omdat het voorstel van wijziging geen invloed heeft op de vrijheid van advocaten om hun honoraria te bepalen en van de verzekeraars om de polisvoorwaarden vast te stellen, ziet de BMA ook geen bezwaar in het licht van artikel 4.3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU). Er is wel een risico voor België indien de ondernemingsverenigingen (ordes van advocaten en de beroepsvereniging van verzekeringsondernemingen) een afspraak maken over voor hen aanvaardbare bedragen die het effect heeft van een prijsafpraak, en de overheid hun afspraak zou bekrachtigen) en afdwingbaar maken.

De mededingingsregels verbieden niet om te overleggen met balies en de beroepsverenigingen van verzekeraars over deze kwestie.

Er kan, behalve wat eerder vermeld werd betreffende artikel 4.3 VEU, wel een mededingingsrechtelijk probleem ontstaan voor de ordes van advocaten en de beroepsvereniging van verzekeringsondernemingen wanneer zij een afspraak maken over voor hen aanvaardbare bedragen, en de overheid vragen die afspraak te bekrachtigen, wanneer vervolgens blijkt dat de terugbetalingsnormen in de praktijk ook eenzelfde gevolg hebben als een prijsafpraak.

Begrip onderneming en toepassingsgebied van Boek IV WER

Op 29 juni 2016 heeft het Directiecomité een advies gegeven aan de Minister van Economische Zaken over een voorstel voor een nieuwe definitie van het begrip “onderneming” in boek IV WER. De BMA stelt dat ze bevoegd is voor de toepassing van de artikelen 101 en 102 VWEU wanneer de overeenkomsten, besluiten of praktijken de handel tussen lidstaten kan beïnvloeden. Wanneer de artikelen 101 of 102 VWEU van toepassing zijn, dient de BMA het begrip ‘onderneming’ te interpreteren conform de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en de beschikkingspraktijk van de Europese Commissie. Artikelen IV.1 en IV.2 WER zijn de spiegelbepalingen in Belgisch recht van de artikelen 101 en 102 VWEU. Het was uitdrukkelijk de bedoeling van de Belgische wetgever om aan de termen in deze artikelen dezelfde draagwijdte te geven als de identieke termen in de artikelen 101 en 102 VWEU.

Om het parallellisme in de omschrijving van het toepassingsgebied tussen het Belgische en het EU mededingingsrecht te bewaren is de BMA de mening toegedaan dat de definitie van het begrip “onderneming” voor het bepalen van het toepassingsgebied van Boek IV.WER best ongewijzigd blijft of dat geopteerd wordt voor een definitie die beter aansluit bij de rechtspraak van het Hof van Justitie.

Misbruik van aanmerkelijke marktpositie

Tot slot heeft het Directiecomité op verzoek van de voorzitter van de Commissie economie van de Kamer een advies overgemaakt met betrekking tot het wetsvoorstel omtrent het misbruik van een aanmerkelijke marktpositie. De BMA is van mening dat een goed functionerende markt vereist dat niet alleen misbruiken van machtspositie in de zin van artikelen 102 VWEU en IV.2 WER bestreden kunnen worden, maar er behoefte is om ook misbruiken te kunnen bestrijden van de marktmacht die een onderneming kan hebben ten opzichte van haar handelspartners. Dit geldt zowel voor de relaties tussen ondernemingen (B2B) alsook voor de relaties tussen ondernemingen en consumenten (B2C).

De BMA wees in dit verband op het feit dat in en buiten de EU de meningen wel erg uit elkaar lopen over de wijze waarop die misbruiken best bestreden kunnen worden. In Duitsland en Frankrijk is een specifieke bepaling opgenomen in de mededingingswet, maar wordt vastgesteld dat de mededingingsautoriteit

zelden tussenkomt voor de handhaving van deze bepalingen. Er wordt meestal beroep gedaan op de gewone rechter.

Daarnaast heeft de BMA onder andere gesuggereerd om ook bij het opnemen van een specifieke bepaling in boek IV WER, duidelijk te verwijzen naar de mogelijkheid van het van een vordering tot staking zoals voorzien in boek VI.

De BMA is bevreesd dat de voorgestelde bepalingen kunnen leiden tot een grote toename van het aantal klachten en een aanzienlijke verhoging van de middelen van de BMA zal vergen om te vermijden dat de controle op de naleving van de huidige mededingingsregels in het gedrang zou komen.

Huurwaarborgfonds

Het Directiecomité heeft op 4 oktober 2016, op verzoek van de Waalse minister van Lokaal Bestuur, Stad, Huisvesting en Energie een advies aangenomen met betrekking tot het ontwerp van decreet van een huurwaarborgfonds. Het decreet voorziet in de oprichting van een Fonds Huurwaarborg dat zich bij een eigenaar garant kan stellen voor het storten van de huurwaarborg van de huurder. Er wordt dus voorzien om het geheel van de door de huurders van privé-woningen betaalde huurgaranties te mutualiseren. De partijen blijven echter vrij om te kiezen voor andere clausules, zoals verschillende vormen van verzekering indien zij dit wensen. Het beheer van het Waarborgfonds zal worden toevertrouwd aan een kredietinstelling geselecteerd via een openbare aanbesteding, opengesteld voor de verschillende kredietinstellingen.

De BMA heeft geoordeeld dat er geen aanwijzingen waren die laten vermoeden dat er een risico bestaat op staatssteun, maar de BMA is niet bevoegd voor staatssteun. De beoordeling van staatssteun is een exclusieve bevoegdheid van de Europese Commissie.

Met betrekking tot de openbare aanbesteding om een fondsbeheerder te selecteren, heeft de BMA gesuggereerd dat het lastenboek zou bepalen dat de geselecteerde beheerder de data van het fonds niet zou kunnen gebruiken voor andere commerciële activiteiten. In dat geval zou het ontwerp van decreet niet in strijd zijn met zowel artikel IV.1, noch met artikel IV.2 WER.

VII. Het Europese netwerk (ECN) en de internationale samenwerking

De bijdrage van de BMA aan de activiteiten van het ECN en haar bijdrage in het kader van diverse andere internationale instanties in 2016 kunnen als volgt worden samengevat (vergelijking met de activiteiten van de BMA in 2015):

	2016	2015
ECN Advies comités		
<i>Inbreuken (Verordening 1/2003)</i>	10, rapporteur in 1 zaak	10, rapporteur in 1 zaak
<i>Concentraties (Verordening 139/2004)</i>	7	7
<i>Besprekingen met betrokken partijen</i>	7	7
ECN Werkgroepen		
<i>Plenaire vergaderingen ECN (incl. DG meetings)</i>	4, 1 schriftelijke bijdrage	4, 1 schriftelijke bijdrage
<i>Vergaderingen subwerkgroepen</i>	25, 11 schriftelijke bijdragen	26, 14 schriftelijke bijdragen Voorzitter aangesteld als co-voorzitter nieuwe high level ad hoc wg enhanced cooperation
Huiszoeken		
<i>Bijstand bij EU-inspecties</i>	/	2
<i>Op vraag van nationale autoriteiten</i>	2	/
Varia		
<i>Vragen van nationale autoriteiten</i>	31	31
<i>Andere assistentie aan nationale autoriteiten (art. 22 Vo 1/2003)</i>	2	2
<i>Vragen aan nationale autoriteiten</i>	4	2
<i>Bilaterale contacten (Commissie en NCAs)</i>	12	(11)
OESO		
<i>Competition Committee en Bureau</i>	5, 2 schriftelijke bijdragen, voorzitter herkozen als lid van het bureau	6, voorzitter herkozen als lid van het bureau
<i>Werkgroepen</i>	4, 2 schriftelijke bijdragen, 2 mondelinge bijdragen	6, 2 schriftelijke bijdragen
ICN		
<i>Jaarlijkse vergadering</i>	1	1,2 schriftelijke bijdragen
<i>Werkgroepen</i>	/	1, 1 schriftelijke bijdrage
<i>Bilaterale contacten</i>	1	(5)
ECA		
<i>Jaarlijkse vergadering</i>	1, georganiseerd door de BMA en schriftelijke bijdrage	1

De BMA was dit jaar gastheer voor de jaarvergadering van de ECA die door het secretariaat van de voorzitter georganiseerd werd in Leuven.

Naast meer formele contacten waren er ook tientallen informele contacten tussen de voorzitter of het Auditoraat en collega's bij de Europese Commissie en in andere nationale autoriteiten.

De voorzitter van de BMA heeft onder meer schriftelijke opmerkingen neergelegd over de volgende onderwerpen:

- De institutionele architectuur van de mededingingsautoriteiten,
- de onafhankelijkheid van de mededingingsautoriteiten,
- een commissie voor versnelde verwerking voor de toewijzing van 'novel zaken' (co-voorzitterschap van de werkgroep van de heren Leitenberger en Steenbergen),
- de concentratiecontrole,
- de prijsdiscriminatie,
- het begrip geografische markt,
- de varkensvleescrisis.

VIII. Het informele mededingingsbeleid en “advocacy”

De activiteiten van de BMA in het kader van het informele mededingingsbeleid en “advocacy” moeten het hefboomeffect van de werking van de mededingingsautoriteit versterken. In dit verslag onderscheiden wij (i) informele tussenkomsten betreffende overwogen praktijken, (ii) eigen sectoronderzoeken, (iii) samenwerking met regulatoren, (iv) het beantwoorden van diverse vragen die aan de Autoriteit worden gesteld, (v) diverse *advocacy* initiatieven, en (vi) de betrokkenheid van de BMA bij regelgevende initiatieven.

VIII.1 Informele tussenkomsten

In januari 2015 publiceerde de BMA een mededeling betreffende de informele zienswijzen van de voorzitter³⁰. De voorzitter kan, in zoverre de middelen en prioriteiten het toelaten, informele zienswijzen afgeven indien aan de volgende voorwaarden voldaan is:

- het moet een reëel overwogen overeenkomst of regeling betreffen die nog niet is gesloten of waaraan alleszins nog geen uitvoering is gegeven,
- er mag geen gelijkaardige of verwante vraag aan de orde zijn in een zaak bij de Europese Commissie, het Auditoraat, het Mededingingscollege, of in een procedure voor een Belgische of communautaire rechter,
- het moet een nieuwe rechtsvraag betreffen.

De voorzitter heeft in 2016 informele zienswijzen afgegeven inzake twee erg verschillende domeinen.

Een meer klassieke informele zienswijze werd afgegeven aan Assuralia betreffende het aanbieden van een zogeheten ‘starters’ product voor jonge chauffeurs. Dit product werd geënt op de bestaande wetgeving inzake het Gemeenschappelijk Waarborgfonds om een verzekering tegen een forfaitair tarief aan te

³⁰ [Informeel zienswijzen](#)

bieden aan jonge chauffeurs. Verzekeraars blijven volgens het voorgelegde ontwerp vrij om een ander (bv. financieel aantrekkelijker) voorstel te doen, maar wanneer ingegaan wordt op het forfaitaire bod, worden de risico's gemutualiseerd via het Fonds.

Verder ging in 2016 zoals in 2015 erg veel aandacht naar de landbouwsector, en dan dit jaar vooral naar de varkenssector. In nauw overleg met de Europese Commissie gaf de voorzitter aan zich niet te verzetten tegen een crisisprogramma dat een beperkte steun voorziet aan de varkenskwekers. Zoals betreffende de melkcrisis in 2015 golden opnieuw dezelfde randvoorwaarden:

- a) een akkoord moet verantwoord kunnen worden als een crisismaatregel van korte duur met de bedoeling een tijdvenster te creëren om in de vereiste sereniteit te werken aan meer duurzame oplossingen: in dit geval werd slechts voorzien in een eerste uitkering bij de start van het programma en een tweede bij het afsluiten ervan,
- b) het totale bedrag moet voldoende beperkt zijn om een negatief effect te vermijden op de concurrentiepositie van de distributieondernemingen in het algemeen en om geen merkbaar effect te hebben op de concurrentiepositie van de verwerkende industrie,
- c) de toelage mag voor de melkveehouders het verschil tussen de door de FOD Economie berekende productiekosten en opbrengst alleen beperken,
- d) een akkoord moet neutraal zijn inzake de keuze van leveranciers van de distributieondernemingen die aanvaarden bij te dragen,
- e) deze ondernemingen moeten volledig vrij zijn in de keuze van de financieringswijze van hun bijdrage, en
- f) een akkoord mag geen betrekking hebben op de prijzen die worden aangerekend tussen de schakels in de keten, en evenmin aanleiding geven tot het uitwisselen van mededingingsrechtelijk gevoelige informatie.

VIII.2 Samenwerking met regulatoren en de FOD Economie

De samenwerking met de Dienst Mededinging in de Algemene Directie Economische Reglementering en met de Algemene Directie Economische Analyses en Internationale Economie werd verder gezet in overeenstemming met het protocol tussen de BMA en de FOD Economie.

Een meer formele vergadering vond plaats tussen het Directiecomité en de Raad van het BIPT.

VIII.3 Het beantwoorden van diverse vragen die aan de Autoriteit worden gesteld en haar betrokkenheid in onderzoeken en procedures (andere dan beroepen tegen eigen beslissingen)

Deze tussenkomsten van de BMA in 2016 kunnen kwantitatief als volgt worden samengevat (in vergelijking met de activiteiten van de BMA in 2015):

	2016	2015
Parlementaire vragen	15	11
Parlementaire hoorzittingen en parlementaire commissies	1 ³¹	0
Vorbereiding van de interventies in procedures ³²	0	0
Adviezen over en redigeren van wetgevende initiatieven	5	6
Medewerking aan externe onderzoeken (IMF e.a.)	1	2
Vergaderingen van de Commissie voor de Mededinging	1	2
Andere vragen gesteld aan de BMA	208	163
<i>Vragen over boek IV WER (algemene uitleg)</i>	56	51
<i>Vragen over de Europese concurrentieregels</i>	5	5
<i>Vragen m.b.t. specifieke gevallen</i>	59	50
<i>Vragen over handelspraktijken</i>	48	33
<i>Vragen betreffende bevoegdheden van andere departementen</i>	27	24
<i>Informele "dossiers"</i>	13	16

VIII.4 Diverse andere advocacy initiatieven

VIII.4.1 Nieuwe clementierichtsnoeren

De BMA heeft op 1 maart 2016 nieuwe clementierichtsnoeren aangenomen³³. Deze clementierichtsnoeren vervangen de Mededeling van de Raad voor de Mededinging betreffende volledige of gedeeltelijke vrijstelling van geldboeten in kartelzaken van 2007. Ze zijn op 22 maart 2016 in werking getreden.

De BMA heeft een publieke consultatie georganiseerd over het ontwerp van nieuwe clementierichtsnoeren van november 2015 tot januari 2016. Zij ontving talrijke opmerkingen en suggesties van advocaten gespecialiseerd in het mededingingsrecht en andere stakeholders, die geleid hebben tot een verrijking van de tekst en de precisering van bepaalde punten.

Clementie is een middel dat de mededingingsautoriteiten toelaat om kartels gemakkelijker te ontdekken, stop te zetten en te beboeten, in ruil voor een meer gunstige behandeling die, onder voorwaarden, wordt

³¹ Voor het Europees Parlement inzake landbouw

³² Van de Staat, de Regering of de Minister voor het Hof van Justitie of andere Hoven.

³³ [Clementierichtsnoeren](#)

toegekend aan natuurlijke personen, ondernemingen en ondernemingsverenigingen die de BMA in staat hebben gesteld deze praktijken op te sporen en te bestraffen.

De herziening van de richtsnoeren vervolgt in essentie drie doelstellingen:

- De immuniteit van vervolging van natuurlijke personen in de praktijk regelen
- De praktische modaliteiten van het clementieprogramma verduidelijken
- De verworvenheden van het Europees modelprogramma inzake clementie integreren

De BMA heeft een lunchforum georganiseerd om de nieuwe richtlijnen te presenteren.

VIII.4.2 Bid rigging en overheidsopdrachten

De BMA heeft in 2016 gewerkt aan een gids voor aanbestedende overheden die in ontwerp met diverse instanties is besproken, en die inmiddels gepubliceerd is³⁴. In het kader van dit project waren er overleg, toelichtingsontmoetingen en andere contacten met o.a. de Dienst overheidsopdrachten van de Kanselarij, inkopers van de FOD Defensie, het kabinet van Minister Furlan, de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel, de Werk en Informatie Groep Overheidsopdrachten van de Brusselse Plaatselijke Besturen, het Observatorium van de referentieprijzen voor de overheidsopdrachten (ESRBHG), de Provincie Waals Brabant, het Agentschap Wegen en Verkeer Limburg, de vzw “Union des Villes et Communes de Wallonie”, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, en de Tijd. In 2015 hadden o.a. al besprekingen plaats met de Vlaamse Overheid.

VIII.4.3 Gids over compliance programma's voor kmo's

De BMA heeft een gids voor het opstellen van compliance programma's voor kmo's uitgegeven³⁵. Naar aanleiding van een openbare bevraging heeft de BMA het nuttig gevonden om een praktische gids te publiceren die specifiek gericht is op kmo's. De BMA wil zo antwoorden op hun behoefte aan duidelijke en beknopte informatie over de regels die van toepassing zijn in België.

Deze gids geeft een overzicht van de mededingingsregels waaraan bedrijven moeten voldoen en de gevolgen van de niet-naleving ervan. Verder wordt uitgelegd hoe bedrijven een compliance programma kunnen ontwikkelen om hen te helpen bij het respecteren van deze regels. Zo'n programma kan een onderneming helpen bij het naleven van regels door risico's in te schatten, door de betrokkenen op de regels attent te maken, bijvoorbeeld in een gedragscode, hen te trainen en door de naleving van de regels op te volgen.

³⁴ [Samenspanning bij overheidsopdrachten](#)

³⁵ [Mededingingsregels: een gids voor kmo's](#)

Hieronder een overzicht van diverse andere initiatieven die op het gebied van “advocacy” werden genomen in 2016 (in vergelijking tot de activiteiten van de BMA in 2015):

	2016	2015
Conferenties en deelname aan debatten, interviews, commissies en jury's	33 (georganiseerd door o.a. de Association of Competition Economics; de BSC; Cepani; Competition Law & Economics; de FOD Economie; IMEDIPA; ITF; het Instituut van Bedrijfsjuristen; LBC; de mededingingsautoriteit van Malta; MLex; het Tijdschrift voor Belgische Mededinging; de universiteiten van Antwerpen, Brussel (VUB), Groningen, Istanbul (Yeditepe), Leuven, Londen (UCL Jevons Institute); het VBO; de Vereniging voor de Studie van het Mededingingsrecht)	41 (Georganiseerd door bv. de ABA;ACE; de Boerenbond; de Brussels Distribution Conference; de BSC; Competition and regulatory reporter; Concurrences; Congrès des économistes francophones, het Global Law Center van de KU-Leuven; IBC; de ICN Merger WG; het Instituut voor bedrijfsjuristen; Itif; Markt&Mededinging; de Nederlandse Vereniging voor Mededingingsrecht; de Oostenrijkse, Russische, Tsjechische en Luxemburgse mededingingsautoriteiten; de Competition Division van het OESO Secretariaat; de Organisatie van Islamitische landen; de universiteiten van Antwerpen, Gent, Londen (Jevons Institute) en Moscou; de Nederlandse Raad van State, het Tijdschrift voor Belgische Mededinging).
Bijdrage aan tijdschriften en bundels	11	Ong. 10
Lidmaatschap redactie- en adviescomités van gespecialiseerde tijdschriften	3	4

IX. Regelgeving

De op regelgeving gerichte werkzaamheden van de BMA betroffen in 2016 zoals in 2015 en 2014 vooral het statuut van de personeelsleden.

Daarnaast heeft de BMA met de Beleidscel van de Minister en de Dienst Mededinging van de FOD Economie verder gewerkt aan een reeks wijzigingen van Boek IV WER die opgenomen zullen worden in een ontwerp van wet betreffende het WER.

X. De economische effecten van het Belgische mededingingsbeleid

X.1 Inleiding

In de afgelopen jaren heeft de BMA jaarlijks een schatting gemaakt van het economische effect van het Belgische mededingingsbeleid op de consumenten-welvaart. Het is niet eenvoudig om het economisch effect van het mededingingsbeleid te identificeren, en nog moeilijker om het effect te kwantificeren. Zoals verder meer in detail wordt besproken kan er gebruik gemaakt worden van methodologieën ontwikkeld door andere mededingingsautoriteiten om deze impact te berekenen.

Het direct voordeel dat de consumenten ten goede komt als gevolg van het optreden van mededingingsautoriteiten bestaat uit verschillende componenten. Enerzijds kan een prijseffect ontstaan wanneer het optreden door de autoriteiten leidt tot een lagere prijs, bijvoorbeeld omdat kartellisten na de interventie hun prijzen weer laten zakken. Anderzijds kan een allocatie-effect ontstaan indien de aangepaste prijzen leiden tot een wijziging van de verkochte hoeveelheden. Het vaststellen van een direct schadelijk effect op het niveau van de consument is echter minder evident wanneer het onderzoek gericht is op het detecteren van o.a. rooftprijzen, wurgprijzen, verkoopweigering.

Dergelijke maatregelen zijn immers naast het herstellen van consumentenschade, eveneens bedoeld om de concurrentie opnieuw maximale kansen te geven door het opheffen van toetredings- en andere belemmeringen. Om die reden ging de aandacht de afgelopen jaren niet alleen naar praktijken met een direct effect voor de consument, maar ook naar het bekomen van positieve effecten op langere termijn van toenemende concurrentie.

Het berekenen van de effecten van restrictieve praktijken en misbruiken van dominante posities gebeurt ex post: de handelingen van de betrokken ondernemingen, en de hieruit voortvloeiende gevolgen, vonden plaats in het verleden. Er is dus minstens zekerheid, in de juridische zin van het woord, betreffende het bestaan van anti-concurrentiële handelingen. De evaluatie van de controle op fusies en overnames is daarentegen een hypothetische oefening, die ex ante plaatsvindt, en waarbij de veronderstelling moet gemaakt worden dat de betrokken partijen de prijs (of andere parameters) in de toekomst zouden wijzigen indien de mededingingsautoriteit de fusie of overname niet zou verbieden of aanpassen.

Sommige autoriteiten, waaronder de Europese Commissie, de CMA (Verenigd Koninkrijk), de ACM (Nederland) en ook de OESO houden in hun impactmeting rekening met de positieve effecten voor marktfunctionering van concentratietoezicht. Daarom hebben we besloten om het effect van die concentratiezaken mee in rekening te brengen waar de aard van de interventie van de BMA een effect heeft teweeggebracht.

Omdat de effecten van de interventies van de Autoriteit in internationale en informele procedures niet kwantificeerbaar zijn, worden ze niet in aanmerking genomen voor de berekening van het effect op consumenten-welvaart. Er zijn nochtans sterke aanwijzingen dat informele procedures een belangrijke invloed kunnen hebben.

Bij dit alles moet opgemerkt worden dat het nuttige effect van de werking van de mededingingsautoriteit niet beperkt is tot het kwantificeerbare effect van de zaken waarin een inbreuk werd vastgesteld:

- er wordt algemeen aangenomen dat het indirecte effect van een beslissing belangrijker is dan het directe onder meer omwille van het afschrikkende effect van deze beslissingen; volgens

een studie van de Britse mededingingsautoriteit is het afschrikkend (*deterrent*) effect minstens even groot - tot zelfs 3 maal groter - als het directe economische effect van het concurrentiebeleid³⁶;

- ook het informele mededingingsbeleid draagt bij tot een beter mededingingsklimaat, en misschien in al zijn dimensies met inbegrip van de advocacy niet minder dan het formele mededingingsbeleid; het formele beleid blijft echter de hoeksteen waar het nuttige effect van het informele beleid afhankelijk van is;
- de Belgische Autoriteit levert zijn bescheiden maar reële bijdrage tot het bereiken van het nuttige effect van het mededingingsbeleid van de Europese Commissie;
- naast deze 'statische' kwantitatieve effecten gaat van concurrentie ook een prikkel uit naar de ontwikkeling van de kwaliteit van producten en product- en procesinnovatie, maar deze dynamische effecten zijn veel moeilijker objectief meetbaar, zodat deze uit praktische overwegingen buiten beschouwing worden gelaten.

X.2 Methode

Een aantal belangrijke items in verband met de meting van de activiteiten van mededingingsautoriteiten - zowel wat betreft de meetmethode, alsook een aantal meer algemene principes betreffende dataverzameling en assumpties - worden door de OESO besproken in haar "*Guide for helping competition authorities assess the expected impact of their activities*". De OESO heeft zich voor de opmaak van dit document laten inspireren door de aanpak van mededingingsautoriteiten die reeds enkele jaren actief zijn in het uitvoeren en publiceren van impact studies, waaronder de Europese, de Britse en de Nederlandse mededingingsautoriteiten.

De aanpak van de OESO wordt in de effectmeting hieronder als basisscenario gehanteerd.

Bovendien zijn er sensitiviteitsanalyses uitgevoerd waarbij bepaalde parameters zijn aangepast om een vergelijking te kunnen maken met de berekeningswijze van de Europese Commissie.

Het (statisch) effect op consumenten van de interventies van de mededingingsautoriteit wordt voor elke beslissing afzonderlijk berekend op basis van volgende informatie:

- de betrokken omzet;
- de prijsstijging die werd vermeden;
- de verwachte duur van het prijseffect.

Het totaal effect per beslissing is het product van deze drie gegevens. Het totaal jaarlijks effect is de som van de totale effecten van alle beslissingen die in het desbetreffende jaar werden genomen.

Indien mogelijk worden voor elke parameter de meest gedetailleerde gegevens gebruikt. In heel wat dossiers is deze informatie echter niet voorhanden, of kan de informatie niet worden gebruikt omwille van confidentialiteitsredenen. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de assumpties die worden gehanteerd door de OESO en de Europese Commissie.

³⁶ *The deterrent effect of competition enforcement by the OFT*, OFT, NMA conference on measuring the effects of competition law enforcement, October 2007, discussion paper OFT March 2008. Dezelfde studie toont dat, in de periode 2000-2006, ieder kartel bestraft door de autoriteit heeft de uitvoering van 5 geplande kartelovereenkomsten voorkomen (ratio 5/1).

	OESO	EU
Betrokken omzet		
Kartelzaken	Ex-ante omzet betrokken onderneming(en) in betrokken markt(en)	Omzet betrokken onderneming(en) in betrokken markt(en)
Machtsmisbruik	Ex-ante omzet betrokken onderneming(en) in betrokken markt(en)	Omzet betrokken onderneming(en) in betrokken markt(en)
Concentratietoezicht	Ex-ante omzet van alle ondernemingen die actief zijn in de betrokken markt(en)	Omzet van alle ondernemingen die actief zijn in de markt(en) waar een prijsstijging verwacht wordt
Prijseffect		
Kartelzaken	10 %	3 %
Machtsmisbruik	5 %	3 %
Concentratietoezicht	3 %	NA
Duurtijd		
Kartelzaken	3 jaar	1-3-6 jaar (afhankelijk van toetredingsbarrières in de sector)
Machtsmisbruik	3 jaar	NA
Concentratietoezicht	2 jaar	2 jaar of langer (afhankelijk van toetredingsbarrières in de sector)

De impact van voorlopige maatregelen wordt op dezelfde manier berekend als de *'prima facie'* inbreuk waarvoor ze werden toegekend. Alleen wordt de duur van de impact beperkt tot de duur dat de maatregel gehandhaafd bleef (met een maximum van drie jaar, als de maatregel niet expliciet in de tijd beperkt is).

Er wordt in de berekeningen voor restrictieve praktijken een onderscheid gemaakt tussen horizontale inbreuken (kartels) en verticale restricties. Van verticale restrictieve praktijken wordt verwacht dat de mogelijke impact op het prijsniveau minder groot is dan bij horizontale mededingingsafspraken. Om die reden wordt de geschatte prijsimpact van verticale restrictieve praktijken beperkt tot een prijsverhoging van 5 %, zoals het geval is bij misbruiken van machtspositie.

Tenslotte verwijzen de OESO- en EU-richtlijnen voor de betrokken omzet naar de omzet van de betrokken onderneming(en) in de betrokken markt(en). Hierbij kan een ruime of enge interpretatie worden toegepast. In de brede zin kan de betrokken markt beschouwd worden als de relevante product- en geografische markt waarop de inbreuk (of de concentratie) heeft plaatsgevonden. Met het oog op het inschatten van de economische impact van een bepaalde inbreuk/ concentratie kan deze ruime benadering als redelijk beschouwd worden. Immers, de impact van de vastgestelde inbreuk zal niet enkel een prijsverhogend effect hebben gehad op de betrokken producten, maar evenzeer op producten die in sterke mate substitueerbaar zijn. Echter, niet in alle dossiers dient de relevante markt nauwgezet en definitief bepaald te worden om een inbreuk te bewijzen. Voorts wordt in bepaalde dossiers een onderscheid gemaakt tussen de relevante markt (betrokken markt in de brede zin) en de waarde van de verkochte goederen of diensten van de onderneming die wordt gebruikt om de boete te bepalen (zie boeterichtlijnen). Omdat voor enkele zaken de betrokken markt in de brede zin en de betrokken markt in de enge zin in termen van omzet sterk van elkaar verschillen, worden in onderstaande tabel beide resultaten weergegeven, en dit zowel voor de OESO-methode als voor de EU-methode.

Wat het referentiejaar betreft van de omzet, wordt voor inbreukzaken de omzet genomen van het laatste volledige jaar waarin de inbreuk werd vastgesteld. Voor concentratiezaken wordt de omzet van het laatste volledige jaar genomen voor het jaar waarin de beslissing werd genomen.

X.3 Resultaten (in miljoen euros)

	OESO	EU	OESO (conservatief)	EU (conservatief)
Jaar				
2012	193,5	116,1	35,9	21,6
2013	150,7	45,2	104,6	31,4
2014	609,8	365,9	2,0	1,2
2015	2465,6	770,8	558,0	198,5
2016	394,2	378,8	373,6	369,5
3-jaarlijks voortschrijdend gemiddelde				
2010-2012	228,2	131,1	175,6	99,6
2011-2013	154,8	93,8	86,8	57,6
2012-2014	318,0	175,7	47,5	18,0
2013-2015	1075,3	394,0	221,5	77,0
2014-2016	1156,5	505,1	311,2	189,7

De resultaten hierboven bevestigen dat het economische effect van de beslissingen van de BMA belangrijk is voor Belgische bedrijven en consumenten. Dit effect overtreft aanzienlijk de kosten van de BMA.

Het economische effect verschilt van jaar tot jaar en hangt grotendeels af van de gehanteerde methode. Bovendien kan worden vastgesteld dat 2016 in termen van economisch impact voor het tweede jaar op rij een uitzonderlijk jaar was voor de Autoriteit. De geraamde impact wordt grotendeels bepaald door de verbintenissen aanvaard door de Autoriteit in concentratiedossiers betreffende ondernemingen (Delhaize en bpost), waarvan de omzet in België bijzonder hoog is. Daarnaast dragen ook een aantal andere beslissingen in belangrijke mate bij aan de impact van de activiteiten van de Autoriteit, zoals de transactie tussen het Auditoraat en leveranciers van industriële batterijen over het toepassen door deze leveranciers van een loodtoeslag aan hun klanten in België.

Bijlage: Het prioriteitenbeleid van de Belgische Mededingingsautoriteit voor 2017

1. Inleiding

Een efficiënte werking van de markten leidt tot een duurzame en inclusieve groei ten gunste van de ondernemingen en de consumenten. De discipline die opgelegd wordt door een concurrentiële omgeving vormt hierbij een belangrijke meerwaarde voor de ondernemingen, maar eveneens voor de consumenten. De Belgische Mededingingsautoriteit (hierna de “BMA”) levert aldus een actieve bijdrage tot de initiatieven die de werking van de concurrentie op de markten beschermen met het oog op het verbeteren van het welzijn van de consumenten en de ondersteuning van de groei, de tewerkstelling en de competitiviteit van de economie. De doelstelling hierbij is om de eventuele problemen die zich voordoen binnen een bepaalde markt op te sporen, en om hiervoor een oplossing aan te brengen rekening houdend met de structuur van die markt. Naast het indirect optreden via haar participaties in internationale adviescomités en werkgroepen beschikt de BMA over drie soorten instrumenten om de werking van de markten te bevorderen:

- i) De formele procedures gericht op de vervolging van inbreuken op de Belgische en/of Europese wetgeving inzake mededinging;
- ii) De controle op de concentraties;
- iii) Het informele mededingingsbeleid, dat een breed spectrum aan interventie-mogelijkheden omvat.

Het informele mededingingsbeleid behelst aan de ene kant het interpreteren van de concurrentieregels en het toelichten van de handelingen van de BMA aan de hand van antwoorden op vragen die gesteld worden door stakeholders, of vragen die gesteld worden aan de contactpersonen die vermeld staan op de website van de Autoriteit. In de praktijk wordt de interpretatie van concurrentieregels via verschillende kanalen verspreid, waaronder de publicatie van richtsnoeren, de informele adviezen, de bijstand aan jurisdictie (*amicus curiae*), de deelname aan conferenties en de bijdragen aan publicaties over mededingingsrecht. Het informele mededingingsbeleid van de BMA houdt aan de andere kant een screening van de mededingingswetgeving in, waarbij de Autoriteit betrokken is bij het uitwerken van de regelgeving³⁷, teneinde te verzekeren dat deze de mate van concurrentie op de markten niet vermindert.

Vermits de BMA niet over een discretionaire bevoegdheid beschikt wat betreft het selecteren van dossiers inzake de controle op concentraties, behandelt deze nota over de prioriteiten van de BMA enkel de eerste van deze drie beleidsinstrumenten. De toepassing van het mededingingsrecht inzake restrictieve praktijken met het eventueel opleggen van boetes vormt inderdaad de kern van de activiteiten van de BMA, en bepaalt grotendeels de impact van de ondernomen acties van de BMA op de werking van de markt. Deze toepassing van het recht laat toe om onmiddellijk te reageren op het gedrag van de marktspelers, bijvoorbeeld door het opleggen van boetes teneinde inbreuken te sanctioneren en te ont-

³⁷ De maatregelen ter bevordering van de concurrentie behoren niet noodzakelijk exclusief tot Boek IV van het Wetboek van Economisch Recht, noch tot de mededingingsautoriteit zelf: ook andere instellingen kunnen maatregelen aanwenden om de werking van bepaalde markten te verbeteren.

moedigen, maar evenzeer door het opleggen van corrigerende maatregelen, zoals de voorlopige maatregelen, of door het verplicht maken van verbintenissen die door de bedrijven werden voorgesteld. Deze impact beperkt zich niet tot het directe effect van de procedure op de markt in kwestie, maar breidt zich uit tot het verwachte effect op het gedrag van andere ondernemingen en de capaciteit om de economische groei te ondersteunen.

De voorliggende nota werd opgesteld in het licht van de bevoegdheid van het Directiecomité van de BMA overeenkomstig artikel IV.25 van het Wetboek van Economisch Recht.

De nota is als volgt opgedeeld in 2 secties:

- Sectie 2 legt uit op welke manier de BMA de selectie maakt van de formele onderzoeken die ze uitvoert;
- Sectie 3 beschrijft de strategische en sectoriële prioriteiten inzake mededingingsbeleid die de BMA zal nastreven in het jaar 2017.

2. Het bepalen van de prioriteiten

De formele procedures gericht op de vervolging van inbreuken vormen de harde kern van de instrumenten waarover de BMA beschikt om ontradend op te treden. Met het oog op een optimaal gebruik van haar middelen zal zij haar interventies concentreren op die zaken waar het verwachte positieve effect van haar acties het grootst is, rekening houdend met de middelen die nodig zijn om de acties met succes uit te voeren. Ze moet hierbij het goede evenwicht vinden:

- tussen relatief eenvoudige zaken waarbij de meest evidente inbreuken worden vervolgd, en de meer complexe of innoverende zaken met een meerwaarde voor de rechtspraak;
- tussen de kartelafspraken, de verticale restricties en de misbruiken van machtspositie;
- tussen de zaken die toelaten om binnen een relatief korte periode te worden afgerond en de zaken die een langere onderzoekstermijn behoeven;
- tussen verschillende economische sectoren, teneinde een evenwicht te garanderen tussen enerzijds strategische sectoren met een macro-economisch belang en de andere sectoren, van minder strategisch belang, maar waar het mededingingsrecht eveneens van toepassing is.

Zoals ook bij andere mededingingsautoriteiten het geval is, houdt de BMA rekening met 4 factoren om het belang van een zaak in te schatten:³⁸

- **Impact**—De Autoriteit zal een evaluatie maken van de directe schade die de aangeklaagde inbreuk heeft veroorzaakt in de sector waar de inbreuk is gepleegd, niet alleen wat betreft de gehanteerde prijs, maar eveneens inzake het effect op de kwaliteit van het product of de dienstverlening aan de consument. Ze zal ook rekening houden met diverse indirecte effecten, zoals het ontradingseffect van andere inbreuken in aanverwante sectoren, en het effect op de waardeketen wanneer de aangeklaagde inbreuk een impact heeft op de werking ervan.
- **Strategisch belang**—Een onderzoek opstarten ivm een vermeende inbreuk kan voor de BMA van strategisch belang zijn wanneer zij de sector, waar de inbreuk is gepleegd, als prioritair beschouwt (zie hieronder), of wanneer ze een interpretatie van de wet wil verduidelijken en de zaak een precedentswaarde kan hebben. Wanneer de Autoriteit echter vaststelt dat andere instellin-

³⁸ Zie in bijzonder, [“OFT Prioritisation Principles”](#)

gen beter geplaatst zijn om het specifiek probleem te behandelen, dan zal het strategisch belang ervan minder groot zijn.

- **Risico's**—De BMA zal minder geneigd zijn om middelen in te zetten ten behoeve van het onderzoek van een inbreuk wanneer het risico reëel is dat het onderzoek geen nuttig resultaat zal opleveren.
- **Middelen**—De BMA zal eveneens rekening houden met de middelen die noodzakelijk zijn om een onderzoek op te starten of om een onderzoek verder te zetten, en dit zal bepalend zijn voor het vastleggen van de kalender van de onderzoeken.

3. Strategische prioriteiten en prioritaire sectoren voor 2017

Niettegenstaande de BMA uiteraard de zware inbreuken op het mededingingsrecht zal vervolgen in alle sectoren van de economie, heeft zij de intentie om acties te ondernemen binnen de brede waaier van de volgende sectoren:

- De geliberaliseerde sectoren en de netwerk-industrieën³⁹;
De telecommunicatiemarkt blijft een prioriteit voor de BMA. Wat de detailhandel in telecommunicatiediensten betreft, verkiezen de Belgische consumenten hoe langer hoe meer het triple of quadruple play aanbod, waarbij de marges en de getrouwheid van de klanten groter zijn.
- De sector van de distributie en de relaties met haar leveranciers;
De sector van de distributie heeft sinds lang de aandacht van de BMA, niet alleen vanwege het belang ervan voor de economie, maar ook omdat het toegang verschaft tot een groot aantal producten. De contracten tussen de sector van de distributie en haar leveranciers kunnen in sommige gevallen leiden tot mededingingsbeperkende gevolgen tussen ketens of tussen leveranciers, bijvoorbeeld wanneer zij de vrijheid van distributeurs met betrekking tot de vaststelling van hun prijzen beperken, of nog de mogelijkheid om hun diensten online aan te bieden. De BMA heeft speciale aandacht voor die contracten.
- Dienstverlening aan bedrijven en aan consumenten;
In lijn met de waarschuwing van de Nationale Bank en het Prijzenobservatorium betreffende de prijsontwikkelingen in de dienstensector, en rekening houdend met het feit dat de concurrentiële verhoudingen tussen de operatoren gevoelig verschillend zijn naargelang de betrokken markt, zal de BMA zich blijven inzetten voor een efficiëntere werking van een aantal markten voor dienstverlening. Daarom zal de BMA acties blijven ondernemen op twee fronten, namelijk enerzijds het toepassen van het mededingingsrecht op de beroepsverenigingen wanneer deze de regels overtreden, en anderzijds het pleiten voor het wegwerken van de restricties wat betreft de juridische vorm die een onderneming kan aannemen om haar diensten aan te bieden.
- Openbare aanbestedingen;
De aanbestedende overheden bieden jaarlijks contracten aan voor een bedrag van ongeveer 50 miljard euro, dit vertegenwoordigt ongeveer 10 à 15 % van het nationaal product⁴⁰. Bovendien zijn deze contracten uiterst gevoelig voor het ontstaan van kartelafspraken vermits bij de openbare

³⁹ De horizontale screening van de FOD economie identificeert een reeks sectoren die bijzondere aandacht verdienen, waaronder de productie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (NACE 35) en telecommunicatie (NACE 61)

⁴⁰ Een studie van de OESO evalueert de openbare aanbestedingen op een bedrag van ongeveer 15 % van het nationaal product: OESO (2007), « Bribery in procurement, Methods, actors and counter-measures ».

aanbestedingen, in tegenstelling tot andere markten, de prijsevolutie geen impact heeft op de aanbestede hoeveelheden (vastgelegd door de aanbestedende overheden)⁴¹.

- De farmaceutische sector;

De farmaceutische sector zal een prioriteit zijn voor de BMA, zoals het geval is in andere Europese landen. De BMA zal aandacht besteden aan alle schakels van de waardeketen: de door de laboratoria vastgestelde prijzen, de concurrentie tussen de groothandelaars-verdelers, de competitieve dynamiek en de innovatie op het niveau van de apotheken.

- De logistiek;

De logistieke sector vertegenwoordigt een belangrijk aantal arbeidsplaatsen en toegevoegde waarde in België. De havens zijn een toegangspoort voor veel producten in Europa, en de geografische ligging van het land, de dichtheid van het wegennet, het spoorwegnet en de binnenwateren, zorgen ervoor dat vele goederen via België worden doorgevoerd. De BMA zal alert zijn om ervoor te zorgen dat een gezonde concurrentie zich ontwikkelt in deze gebieden.

Deze lijst van prioritaire sectoren zal herzien worden in samenspraak met het Prijzenobservatorium op basis van haar sectoriële screening-methodologie.

Wat betreft het type inbreuk dat de BMA zal opsporen, zal zij het evenwicht moeten nastreven tussen enerzijds het vervolgen van evidente inbreuken (hardcore inbreuken) en anderzijds meer complexe en/of meer innoverende zaken.

21 februari 2017

⁴¹ Zie bijv. Heimler, A. (2012) « Cartels in Public Procurement », Journal of Competition Law & Economics.

Publicaties 2016

De Vlieger, K. en J. Leonard, "Rechtspraak in kort bestek – Jurisprudence (extraits)", Tijdschrift voor Belgische Mededinging – Revue de la Concurrence Belge.

Sahuguet N. en Walckiers A., "A theory of hub-and-spoke collusion", forthcoming in International Journal of Industrial Organisation, Mei 2016.

Sahuguet N., Steenbergen J., Vergé T., en Walckiers A., Vertical Restraints: Towards Guidance to Iron Out Perceived Enforcement Discrepancies Across Europe? , Journal of European Competition Law & Practice 7 (4): 274-279.

Steenbergen J., "Some reflections from a competition authority's perspective", contribution to the BSC Brexit Conference of 14 September 2016,

http://www.bsc.brussels/uploads/BSC_Brexit_Conference_160914_Jacques_Steenbergen.pdf, 4p.